

12. Орфей извежда Евридика от пещерата – мотиви на йерогамно изкупление в поемата „Черен жребец” на Марко Бадзато.

Средиземноморието е богато на пещери. Пещерата като символ заема важно място в митологията на средиземноморските народи. Тя е каталемната, в която е заченат и роден мистериалния Логос; тя е и гробницата, в която е положено тялото му. Светлината, процеждаща се през гробницата, е знак за сакралната трансформация, извършваща се в нея; празната гробница символизира възкресението. Ромео/Дионис в гробницата на Капулети, прозирното сияние отвътре, двойното ритуално самоубийство – всичко това рисува с литературни средства тайнството на умирането и възкръсването, извършващо се в каверната на битието, в митичната утроба на Космоса.

Пещерата е не само символ на входа и изхода на живота (утроба и гробница, смърт и възкресение), а знак за човешкото състояние изобщо. Известна е платоновата метафора за затвореното в пещера човешко съзнание, което взема шоуто от играещи сенки по стените за единствената валидна реалност. Тук е отразено разбирането за Духа като божествена искра от огъня на Логоса, затворена в тъмницата на тялото като в пещера. „Сома сема” (Тялото е гробница”) гласи известна формула от античността. Оттам и култа на орфиците към пещерата, символно еднозначна с човешкото тяло, в което се извършва мистериалната смърт за този свят и възкресение за истинската реалност. Но орфиците стигат по-дълбоко – те виждат в пещерата не само символ на тялото-тъмница, а женски символ на иманентност (утроба, душа) в търсене на мъжкия символ на трансцендентност (Логоса, Духа). Така ритуалното умиране и възкръсване в пещерата се превръща в ритуална йерогамия на душата с Духа, на индивидуалната психика с имперсоналния универсален Логос. С други думи, пещерата се превръща в брачна камера. (Орфическата пещера край село Ненково например има вход и форма на женска утроба, прорязана от фалически процеп, през който прониква светлината на деня – символ на оплождащия душата Дух.)

В поемата на Марко Бадзато „Черен жребец” една такава пещера се пречупва мистериозно от гробница в утроба, от хралупа на смъртта във „вход на живота разцъфващ”. Това мистериозно пречупване става точката на изкупление, на спасение на женското начало от мъжкото начало, на душата от духа.

Историята може да се разглежда като модерен прочит на мита за Орфей и Евридика. В класическия мит духът и душата като Орфей и Евридика са съпрузи в царството на светлината, но Евридика умира от змийско ухапване и потъва в царството на мрака. Операцията по нейното извеждане, предприета от Логоса Орфей, е хюбристичен акт, към който боговете не са особено толерантни – ето защо завършва зле. Това твърди поуката от гръцкия мит, но по-късните варианти на мита, включително литературните, чертаят оптимистичен край. Такова е посланието и на Марко Бадзато.

Неговият Орфей е рицар на черен жребец, който мята копия по враговете и лети през аркадийни пейзажи, обагрени в септемврийско златно. Постепенно рицарят навлиза в гората на смъртта, която е пълна със скелети на „рицари благородни”, разкъсани хоругви и ръждясали щитове. Като че ли се минава през митичната памет на европейската „мъжка” история – история на рицарски двубои, на „лица, усмивки,

думи след турнири между свършващи бири и тръпки отминали”. Тази част е обвита в есенната мъглица на спомена; ехото от миналите времена се уплътнява от време навреме във видения като това на верния оръженосец („веселият му нрав и чиста сила – сега гниеши кости”). Виденията се съгъстват; оказва се, че ездачът лети право към примордиалната хралупа на естеството, където е скрита „кутията на Пандора”. Това зловещо място е пещера.

Като един архангел Михаил напредва рицарят в тъмнината („влизам в неизвестното, за да сразя демона-дракон”). Есента е сезона на архангел Михаил за двубой със силите на мрака; зодиакалният знак Везна е негов символ. Готвейки се за решителна битка, той е атакуван от грозни видения – „призраци наранени”, „сенки забравени”. Рицарят вижда и чува с вътрешните си сетива („виждам в мисълта си лицата им, чувствам със сърцето си кръсърците на умиращите”). Като че линейното време се е разтворило в безвремие заедно с разтварянето на гората в пещерата на мъртвите. От тях най-ужасно изглеждат ембрионите. Те проплакват насреща му с гладни погледи, но рицарят не ще бъде разгромен „от бремето изплуващо” – баща е на един от тях, „с болка загубен”. Пещерата всъщност е пълна с кръвта на загубения плод („потопям се във води от съсирена кръв, уморена вътрешност, пулсираща от любов, където фалопиевите тръби очакват семето на зачеването”). И ето – от гробница пещерата се превръща бавно в утроба, която пулсира любовно, очаквайки семето на зачеването.

Рицарят се оказва върху тази най-мистериозна битийна граница между случилата се вече смърт и тръпнещите в предзачатиен спазъм фалопиеви тръби. Те чакат семето, чакат мъжкото изкупление. Рицарят е това семе. Не от шпагата му се нуждае естеството, а от способността му да зачене отново мирозданието.

И той смъква доспехите си. Пада бронята на неговата агресивна маскулинност. Един тежък идентификационен пласт се сменя от плещите му и изведнъж погледът се прояснява:

„Виждам истинското лице на пещерата,
път на зачатие
във входа на живота разцъфващ –
гол съм в пещерата на любовта.”

Злокобното видение е изкупено. От бърлога на смъртта пещерата се превръща във „вход на живота разцъфващ”. Събличайки доспехите си, рицарят добива изкупителна сила, едновременно прониквайки (с мъжкия елемент на изкуплението) и приемайки (с женския елемент на изкуплението) в зоната между живота и смъртта – „прониквам във вътрешността,/ приемам призраците от миналото”, „приютявам ви, духове уморени,/ търсеши любовни ласки”. Той е тази любов, която дарява ласки на уморените духове, той вижда в пещерата „рай на света”, в който „вселената създаде обичания, погубен син” (отнасяне към библейската каверна, в която Исус е роден и приютен след смъртта си).

Появява се Евридика. Тя е и любимата, и уморената й утроба, в която рицарят се намира („разпознавам този вход/ той е на любимата далечна”). Нещо повече – Евридика е и загубения плод („зървам я – с дух уморен,/ свита в поза ембрионална”). Любима, утроба и мъртъв плод е тройния фокус на изкупление в поемата.

Това изкупление е предадено с деликатна размяна на жестове, преливащи от религиозна смиреност. Вземанията на ръцете – двукратни – разделени от тишина, от усещане за безкрайност и „общо ридание”. Като че се дава възможност на времето и

пространството да обвият в плащеницата си влюбените и да ги поставят в центъра на битието – Той и Тя, Мъжът и Жената, Логос и Психика, люлеещи се „между страдание и пулсиращ живот”. Слънчевата усмивка на любимата, стопените болки – всичко това заражда отново живота и в тъмнината нахлува светлина, и първичен звук бликва в „утробата събудена”. Бавно излизат двамата от пещерата – голи в бриза на утрото, голи като жребеца, който цвили и удря крак. Качва рицарят своята дама на коня и двамата се отправят на пътешествие към бъдещето.

Кое е очарователното в тази поема за спасението на душата от Логоса? В пещерата на мирозданието, в каталемната на Космоса, времето и пространството престават да съществуват. Тук смъртта се вплита в живота, кръвта на мъртвия ембрион прелива в семето на зачеването, мъжкото начало се „снима” до женското, за да се приютят в изкупителна прегръдка, която елиминира полярностите на битието. Бяло и червено, живот и смърт, мъж и жена – всички тези дуалности се съединяват в едно мистично цяло, уравновесявайки везната на Архангел Михаил (рицарят-архангел, разделил преди това силите на мрака от светлината с двуострия си меч).

Голи излизат от пещерата Логоса и Психиката. Няма вече от какво да се срамуват в един свят, който е преодолян и магично трансформиран. Няма от какво да се страхуват в прохладния бриз на новия живот – те, свещените съпрузи, вплетени в любовна прегръдка върху черния жребец, готов да полети към всяко кътче на космоса.